

Kauzalita obráceně

Klasická teorie kauzality (event. pankauzality) počítá nejen s tím, že nic se neděje bez příčiny, ale že v následku ergo není a ani nemůže být nic víc a nic méně, než co bylo v příčině (event. v příčinách). V této podobě teorie kauzality ovšem neobstojí; z každodenní zkušenosti známe, že v každém následku je vždy (nebo téměř vždy) jednak víc, než bylo v příčině, jednak méně než bylo v příčině. A podobně obráceně: v každé příčině je (bylo) jednak víc, než najdeme v následku, ale na druhé straně také méně, než pak nalezneme v následku (takže se pak musíme ohlížet po jiných příčinách). Takže ve skutečnosti nikdy nejde o čistý případ vztahu příčina – následek, kde by bylo možno s naprostou jistotou zjistit, že proto příčině v následku nic nebylo, ale ani nepřibýlo. Pokud by přece jen takový případ bylo možno předpokládat, znamenalo by to jen jediné, totiž že k žádnému přechodu od příčiny k následku nedošlo, že se vlastně nic nestalo, že před sebou máme pouze trvání beze změny, tedy neměnnost. (A tady ovšem víme, že nic takového ve světě, kde žijeme, neexistuje.) Ale tak mi napadá: co kdybychom se ptali na onen vztah mezi tzv. příčinou a tzv. následkem zcela obráceně? Ono to v jistém smyslu víc odpovídá způsobu, jak vůbec skutečnost poznáváme: to, co vidíme, slyšíme nebo jinak vnímáme (rozumí se: co právě, aktuálně vnímáme), je spíše výsledek (následek) toho, co předcházelo (a co eventuálně ještě třeba pamatujeme. Naproti tomu nemáme vůbec žádnou možnost v tu chvíli srovnat to, co právě vidíme, slyšíme atd., s tím, co teprve má nastat (to můžeme v nejlepším případě jen odhadovat, ovšem pouze za předpokladu, že nenastane něco nepředvídaného – což vlastně nemůžeme vyloučit, můžeme se o to leda uměle, v laboratorních podmínkách, snažit a pokoušet). Takže se zdá být rozumnější si klást jiné otázky, jinak v čase uspořádávané: jestliže se teď děje či stalo to a to, jaké jsou nebo byly předpoklady toho, aby se to mohlo stát? Co je to ze všech těch okolností, které jsme schopni nějak shledat a evidovat, bez čeho by se to rozhodně stát nemohlo? Tento způsob kladení otázky má ovšem jednu vadu, ale je vlastně otázkou, zda to je opravdu vada a závada. Těch podmínek (jak tomu říkáme) toho, aby k něčemu takovému, co máme před sebou, mohlo dojít, je – nebo se zdá být – příliš mnoho. Ale to je jen první dojem, a je to dojem mylný. Většinu těch podmínek můžeme škrtnout v tom případě, kdy se nevztahují přímo k tomu, co máme teď před sebou, ale k mnoha skutečnostem naprosto odlišné povahy. Teprve tam, kde najdeme úzkou, ba přímou souvislost, můžeme startovat s vážným zkoumáním. (Kdyby si astronomové vždycky kladli otázky tímto způsobem, nemohla by nikdy vzniknout astrologie.)

(Písek, 141116-3.)